

1792

*
1. Res

II

u

m

2. *

3. Ba

m

d

4. F

es

5. G

v

a

7

943

No. 1138.
1792, 12.

DE
LEGIBVS AGRICVLTVRAE
CAVSA IN SAXONIA ELECTORALI
LATIS,

SPECIMEN SYMBOLARVM AD HISTORIAM
AGRICVLTVRAE VETERVM GERMANORVM ALTERVM

QVO
AD AVDIENDAM
ORATIONEM ADITIALEM

QVA
MVNVS PROFESSORIS OECONOMIAE
PVBLICI ORDINARIJ
CLEMENTISSIME SIBI DEMANDATVM

D. I. DECEMBR. A. MDCCCLXXXII

AVSPICABITVR
HVMANISSIME INVITAT

FRIDERICVS GOTTLOB LEONHARDI

PHILOSOPHIAE DOCTOR LIBERALIVM ART. MAGISTER,
OECONOMIAE PROFESSOR P. O. ELECTORALIS
OECONOMICAE LIPSIENSIS ET NATVRAE CVRIOSORVM
HALENSIS SODALIS.

LIPSIAE,
EX OFFICINA KLAU[B]ARTHIA.

one de
Comi-
ii Pro-
ta con-
uperio
nendi,
Prae-
Bran-
opore,
CCL.
is s),
theri,
lo IV,
aben-
cantis
terum
unque
is ad-
Fran-
de fa-
suum
perii
inter-

ndex,
es ve
abere

si, an
Regem
adam.
e fiors
wish

te —
m in

DE LEGIBVS AGRICVLTVAE CAUSA IN SAXONIA
ELECTORALI LATIS, SPECIMEN SYMBOLARVM AD
HISTORIAM AGRICVLTVAE VETERVM GERMANO-
RVM ALTERVM.

Honorificentius sane nunquam impositum mihi fuit officium, quam illud, quod in praesentia, munus *Professoris Oeconomiae Publici Ordinarii* a SERENISSIMO PRINCIPE ELECTORE Clementissime in me delatum rite capeffendi causa et ordinis et pietatis ratio a me exigit.

Quum autem symbolas illas ante duos annos inchoatas hac opportunitate perfequi apud animum constituiffem, neque in delectu earum habendo tritas saepeque tractatas materias ad fastidium vsque recoquere placeret; cognoui in tanta rerum oeconomicarum abundantia de *legibus agrariis in Saxonia Electorali latis*, pauca admodum scripta reperiri. ^a).

A 2

Hoc

a) Praeter *Ioannem Figardium* tate praeter *Bergium*, quantum antiquis temporibus, et nostra ae- ego quidem sciam, nullus peculiarem

Hoc omnino mirandum est, si cogitauerimus, in numero rerum saluberrimarum, quotquot inuentae sunt, omnium, quarum quidem aetas ad originem ciuilibus societatis accedit, agri colendi inuentionem et studium locum occupare summum; tum vero etiam, illo ipso tempore, quo res agrestis inuenta est, leges ciuiles habuisse originem: etsi priores leges principum arbitria verius dixeris. ^{b)}

Historia omnium gentium, quae quidem ab humano cultu non defecissent, huius rei exempla nobis exhibet luculentissima, dum agriculturae legumque inuentarum beneficia et in aequalium frugem et ad posterorum vtilitatem literis consignanda curarent ^{c)}.

Nam

liarem legum agrariarum Germanicarum alicuius regionis collectionem conscripsit. Illius Collectionem, cuius quidem inspiciendae nunquam mihi occasio fuit, inuenimus iunctam libro, qui inscribitur: *D. Melchior Sebittii funfzehen Bücher von dem Feläbaue und recht vollkommener Wohlbestellung eines bequemen Landfitzes, sodann aus des H. D. Georg Marii publicirten Gartenkunst und fürter des Johann Figardi I. V. D. colligirten*

Feldbau, Rechten und Landfitz gerechtigkeiten hinzugehan worden. Strasburg 1588; Bergii autem liber inscriptus est: *Polizey und Cameralmagazin etc.*

b) cfr. Iustin. Lib. I. abini edit. Fischer.

c) cfr. *Diodori Siculi Biblioth.* Lib. I. c. 14. pag. 18. T. I. edit. Amstelod. M. D. C. C. X. L. V. I. Fol.

Plutarchi Sympol. Lib. VIII. T. II. pag. 26.

Pau.

Nam cum agricultura, quae antiquissima aetate multis nota erat gentibus, simul et bonos mollioresque mores induceret, et nouis hucusque ignotis artibus atque mercaturae daret originem: in promptu est iudicare, ab eadem paulo post, ius civile esse ortum.

Argumento sunt, quae sequuntur, agrariae leges antiquissimae, quarum *prima* sine dubio erat *lex de agrorum diuisione*:^{d)} nam antea nec limites nec termini erant constituti,^{e)} sed quilibet ubique locorum quaerebat vicium.^{f)} Imo vero, teste *Macrobio*,^{g)} ex agrorum diuisione iura sunt inuenta.

Cum illa lege de diuidendis agris arctissime coniuncta erat *lex de limitibus*, in qua quidem componenda et promul-

Pausanias Lib. II. c. 1 et 15.

integri.

Aristotelis Politic. Lib. II. c. 7. 341.

pag. 103. Lib. VI. c. 4. pag. 251.

Lib. VII. cap. 10. pag. 263. edit.

Lugdun. MDXC. Fol.

Aelian Var. Hist. Lib. III. cap.

38. edit. Gronou. Lugd. 1731. 4.

Macrobii Saturn. Lib. I. cp. 7.

pag. XXXV. Lib. III. cp. 12. pg.

LXXXIII. b. edit. Ioan. Ripii

MDXIII. Fol.

Cicero in Verr. Act. III. cp.

49. V. cp. 72.

Iustin. Lib. XXXX. cp. 4.

Ouidii Metamorph. Lib. V. vers.

d) *Homeri* Odyss. Lib. VI. vl.

10 sqq.

Martini Histoire de la Chine.

Lib. I. pg. 18 sq.

Acosta Hist. des Incas. T. I. pg.

295. sqq.

e) cf. *Tibulli* Lib. I. Eleg. III.

vl. 43. sqq.

f) *Virgillii* Georg. I. vl. 127 sq.

g) vid. II. c. lib. III.

11.

11.

promulganda summam antiqui legislatores curam atque diligentiam collocasse leguntur; ^{h)} huius vero legis originem *Virgilius* ⁱ⁾ repetit a Iouis temporibus i. e. ab antiquissimis.

Sequenti aetate res agrestis, aucta hominum multitudine, plus laboris, diligentiae atque securitatis requirebat; et gentes illae, quae rei rusticae operam nauarent, vi erant coactae sua industria illud quaerere auxilium, quod sibi e rationibus suis praecipue esset necessarium. Ipsae autem nouae artes inuentae tam multis legibus dederunt originem, vt haec materia, si digne et ample factis, tironibusque vtilis tractari debeat, tantae reperiatur amplitudinis, vt libri potius, quam libelli formam et ambitum poscere videatur. Nihilominus fatendum est, agriculturam vilitate et vulgari modo administratam multis laborare vitis, eamque diuersimode non opinione tantum et fictione, sed ipsa etiam re corrigi et emendari posse. Hinc sequitur legislatoris omnium primum esse officii-

h) cfr. leges Romanorum agrariae.

Homeri Iliad. Lib. XII. vf. 421.
Lib. XXI. vf. 405.

Genes. Cap. XXXXVIII. vf. 14.
= *Deuter.* XVIII. vf. 14.
Iob. Cp. XXIII, 2.

i) *Virgili* *Georg.* I. vf. 125, sqq.

Dionys. *Halicarn.* Lib. II. pag. 133.

Festus sub Voce termino Lib. XVIII. pg. 586.

officium curare, vt agros optimo modo colant possessores.

Si leges, vt de re in vniuersum dicam, consilium hoc sequuntur, vt communem finem, omnem felicitatem ciuium ad summam perfectionem perducant; necesse est, vt leges agrariae inprimis partes rei rusticae omnes ad fastigium bonae conditionis adducant, quod multorum temporum successu probatum est, rem agrestem esse primariam fontem verae salutis, quod datur in republica.^{k)}

Verum hoc definitis, aequis, probis, prudentibus atque maxime iustis tantum legibus perfici potest. Harum legum adtributa sunt haec: vt accurate conueniant iuribus hominum innatis, iisque ab omnibus gentibus agnitis; ne ab agricolis iniustas seu potius stultas profusiones suorum naturalis libertatis possint; ne praeter necessitatem circumscriptiones mancipii constituent et denique vt cum plenam securitatem rei eorum priuatae tum maxime illimitatum vsu praedii rustici confirmet.^{l)}

Leges

k) Quantam fidem B. Imperator Leopoldus II. huic sententiae dederit, suis in rei agrestis fauorem latis legibus probari potest. vid. Edict. d. d. 29 Septbr. 1774

et d. d. 17 Iun. 1776. in Iselinii *Ephemeriden der Menschh.* v. I. 1775. III Quart. II Th. n. II. pag. 85 edit. Lips.

l) Horum adtributorum necessita-

Leges agrariae, his adtributis insignes, si illi fini satisfacere velint, huc respicere debent: vt non solum geometrae prouinciam accuratissime dimetiantur sed etiam oeconomi prouinciae descriptionem distinctissime reddant; ad frugum fructuumque culturam atque securitatem; ad annonae mercaturam, vt ne ea super constitutum medium pretium ascendat; ad praediorum rusticorum conseruationem, ad molestia vectigalia et grauia seruitia minuenda, ad venatus mitigationem; ad praemia diligentibus agricolis tribuenda, ad rem pecuariam, ad pratorum curam; ad horticulturam, rem forestalem, vicarum, apum atque bombycum curam; vt flumina et piscinae bene colantur et administrantur; denique ad cereuisiae atque potus inebriantis, qui Brandtwein vocatur, coctionem.

Hoc

cessitatem iterum Leopoldus II. 1778. verbis: *Der Staat darf dem* ille et intelligebat et saepissime *Gebrauche des beweglichen und unfatebatur in suis legibus, vid. De beweglichen Eigenthums nicht unelation wegen des Luxus d. d. 10 nöthige Hindernisse in den Weg le-* *Offbr. 1781. his verbis: Der gen. vid. Dupaty Lettres sur l'Italie Tom. I. Lettr. XXVI. — D. et Staat muß die Freyheit der Hand- Prof. C. D. Erhard Betrachtungen so wenig als möglich ein- gen über Leopolds des Weisen Ge-* *der Abschaffung des Magistrato de setzgebung in Toscana. Dresd. und Paschi zu Siena d. d. 11 April Leipz. 1791. 8. pag. 31.*

Hoc vere factum esse, e Saxonica legum collectione m) probari potest: nam inter complura legislationis documenta, quibus PRINCIPES ELECTORES SAXONIAE legum collectionem ornauerunt, merito etiam connumerantur leges ad rem rusticam pertinentes, ex quibus, agricultura quid sit, elucet. De re agresti cum in vniuersum agimus, non agriculturam modo intelligimus, sed etiam vineas, hortos, prata, compascua, flumina, syluas, metalli fodinas, rem pecuariam, venationem piscatumque, apes atque bombyces, nec non opificia illa, quae ad has res sunt necessaria, quaeque in pagis tolerari debent.

Hunc ordinem secuti nunc enarrabimus leges agrarias in Saxonia Electorali latas, de quibus ante Diui Electoris *Augusti*, cognomine *Magni* maxime digni, tempora, plane nulla sunt vestigia; etli *Albertus*, illustris ille communis auctor Saxonicae Gentis Illustrissimae agros Saxoniae per colonos belgicos emendandos curaue- rat. Quae cum ita sint, illud Virgilii Elogium Augusti hoc loco accommodari posse vere mihi videor esse dicturus. n) *Augustus* enim in Saxonia fundamentum bonae conditionis in re agresti iacebat, non solum cura sua
agros

m) vid. Corpus Iur. Sax. et Cod. August. in locis infra citatis.

n) Virgil. Georg. I, vl. 24—42.

X

agros seu tractus desertos colendi, sed etiam tum, cum eos fundos ex rauber Wurzel oder gerodetem Lande in Erbzins et Laffgüther mutaret et suo ipsius exemplo agriculturam doceret idemque per suum Cammerpraesidenten Abraham de Tumsbirt scriptis docendos subditos curaret. °).

Primo igitur videamus de legibus peculiaribus, quae agrorum curam atque administrationem definiunt. Cum quaestuosae atque sedulae rei agrestis tractationi nihil tam perniciosum esset, quam desidia hominum; nec quidquam magis salubre, quam plures industriae studentes suppetere: legislatores Saxonici semper hoc suum esse duxerunt, vt vtrumque curarent. Itaque Principes Saxoniae nullo non tempore leges huc pertinentes promulgarunt, quae sequuntur:

1) Le-

o) Oeconomica oder nothwendiger Unterricht und Anleitung, wie eine ganze Haushaltung am nützlichsten und besten kann angestellet werden, desgleichen von Ackerbau samt einen Bericht von Vertreibung der Maulwürfs etc. Alles auf Anordnung Churfürstens Augusti Christfeeliger Gedächtnis durch einen vornehmen von Adel auf die Churfürstl. Vorwerke gestellet. Setzo aufs neue in Druck verordnet durch Casparum Jügelin um Frankf. u. Leipz. 1677. 4to. Künstlich Obstgarten - Büchlein Churfürst Augusti etc. Setzo aufs neu von einem Liebhaber des Gartenbauwes wiederumb an Tag gegeben, Berlin 1636. 8.

1) Legem provinciae, quam vulgò vocant *Landesordnung Herzog Ernst und Albrechts* de ao. 1482. vid. Corpus Iuris Saxonici 1673. fol. pag. 7. qua omnis desidia graui poena notatur.

2) *Landesordnung Herzog Moritzens* de ao. 1543. ibid. pag. 12 et 18. mulctat eum, qui pendente seruitio defertos famulos recipit XX Florenorum Misnicorum.

3) *Descriptio Electoris Mauriti et Ducis Augusti* ad Politiam, Iustitiam etc. pertinens s. *Churfürst Moritzens et Herzogs Augusts Ausschreiben die Polizey, Justitz* etc. betr. de ao. 1550.

4) *Electoris Augusti Ausschreiben* de 1555.

5) Eiusdem *Torgauisches Ausschreiben* de ao. 1583. ibid. pag. 488.

6) Mandata de annis 1617, 1621, 1630, 1651, 1652, C. A. S. P. I. pag. 1529.

Respectu quidem praestationum rusticarum in pagis duplex est fons atque ratio. *Aliae enim praestationes rusticis tanquam subditis a domino territoriali imponuntur, et huc prae reliquis spectant vecturae subsidia, Vorspann-Dienste*, de quibus iam Descriptio Torgauensis l. c. constituit, vt ne haec vecturae subsidia sationis et

B 2

messis

XII

messis tempore exigerentur , cfr. l. c. pag. 146 et 496; aliae autem sunt *personales*, quibus liberi rusticorum domino praedii locare tenentur, quod vulgo *den Dienstzwang* vocant, de quo cognoscenda sunt

1) *Torgauisch Auschreiben* de 1583. in Corp. I. S. pag. 487.

2) *Gesinde- Boten und Arbeiterlohn Taxordnung* de ao. 1623. *ibid.* pag. 753 sq.

3) *Gesinde- Tage- und Handwerker - Ordnung* d. 24 May 1651. C. A. S. P. I. pag. 1529 sq.

4) *Ioannis Georgii II. Polizey - Ordnung* d. 22 Jun. 1661. *ibid.* pag. 1595 sq.

5) *Gesinde - Ordnung* d. 16 Jul. 1735. *ibid.* P. III. pag. 623.

6) *Erläuterte und verbesserte Gesinde - Ordnung* d. 16 Noubr. 1769. *ibid.* pag. 967.

7) *Mandat* d. 6 Novbr. 1766. *et dessen Erläuterung* d. 31 Mart. 1767. ^{p)}

Huc

p) *Leopoldus II.* abrogavit in *cturae et manus subsidia atque eo- Etruria seu Florentia omnia ve- rum loco introduxit quoddam ve- stigal,*

Huc quoque pertinent prohibitiones iuris emendi annonam ante alios^{q)}; par ratio mensurae per totam provinciam, de qua re apud nos seuerissimae leges extant^{r)}; ortus Societatis Oeconomicae Lipsiensis anno 1764. a multis viris bonis constitutae et a *Serenissimo Principe Electore* confirmatae^{s)} et privilegium ephemeridis Lipsiensis, seruiantis cognitioni publicae, vnde ab initio multa bona profecta sunt^{t)}.

Ad meliorem rei agrestis conditionem inultum quoque fecerunt leges illae, ne ferae nimis auferentur^{u)} et vt rustici agrorum circumsepiendorum iura haberent^{v)}; quae quidem omnia agriculturam in Saxonia a multis vitiis sanarunt.

A 3

Ad

eligal, quod vulgo *Dienstgeld* vocatur; vid. D. *Erhard* lib. supra laudat. pag. 93. quod ipsum plures fundorum feudaliū possessorum in Saxonia quoque fecerunt.

q) *Churfürst August Torg. Auschr. d. 1583. l. c.*

r) *Schmieder Polizeyverfassung des Churfürstenthums Sachsen etc. pag. 626—640. et nouissimae sunt d. d. Dresden 14 Febr. 1754. et d. d. 25 Ian. 1765.*

s) vid. *Beilage zum 24ten Stück des Leipz. Intell. Blatt vom Jahr 1764.*

t) vid. *Leipziger Intelligenzblatt vom Jahre 1763. ab initio vsque ad nos.*

u) cfr. *Erörterung der Landesgebühren d. 1601, 1603, 1609, 1612 et Schmieder l. c.*

v) vid. nota anteced.

De reliquis rebus initio propositis atque de consecrariis inde ductis alia occasione tradam; iam vero de me pauca addenda sunt,

Placuit nimirum FRIDERICO AVGVSTO, ELECTORI SAXONIAE SERENISSIMO, VERISSIMO PATRIAE PARENTI, DOMINO MEO CLEMENTISSIMO per SVOS AMICOS, VIROS GENEROSISSIMOS, qui res Academiae salvas et sospites esse nullo non tempore vehementer cupiunt, munus *Professoris Oeconomiae Publici Ordinarii* honorifico decreto ante tres menses gratiosissime mihi deferre. Quo quidem beneficio nihil vel votis meis iucundius, vel studiis meis aptius contingere, qui inde a puero omnes oeconomiae disciplinas persequutus sedulo sum, in quibus in posterum quoque vel maiori studio elaborare animus est, facile intelligi potest. Sed non satis est beneficii huius magnitudinem venerari, verum etiam sensum pietatis et deuotionis meae testificari, nec non ardentissima simul pro SERENISSIMI PRINCIPIS PATRIS PATRIAE eiusque AMICORVM ILLVSTRISSIMORVM salute nuncupare. Ad quod munus maiorum solenni oratione, de *Vinearum cura in Franconia* adeundum, cum mihi *Calendae Decembris* concessae sint, TE RECTOR ACADEMIAE, MAGNIFICE, VOSQVE *bonarum literarum in hac Academia* MAGISTRI atque DOCTORES

RES LONGE CELEBERRIMI, Vos denique *Genero-*
fissimi ac *Humanissimi Commilitones*, vt ad hanc meam
orationem conueniatis, summis precibus rogo. Cuius
VESTRÆ humanitatis et benevolentiae documentum
per omnem vitam grata conseruabo memoria.

has longe desideravit. In hoc libro
affert et illustrat. Causas, et ad hunc usque
ordinem conuenit. Laminis scriptis regis. Cuius
veteris huiusmodi et huiusmodi documentum
per scriptum vultu gunt conlectio. m. m. m.

cis,
ine
am

Leipzig, Diss., 1732

ULB Halle

005 358 981

3

1018

No. 1138.
1792, 12.

DE
S AGRICVLTURAE
SAXONIA ELECTORALI
LATIS,
YMBOLARVM AD HISTORIAM
E VETERVM GERMANORVM ALTERVM

QVO
AD AVDIENDAM
ONEM ADITIALEM

QVA
OFESSORIS OECONOMIAE
VBLICI ORDINARII
NTISSIME SIBI DEMANDATVM
CEMBER. A. MDCCLXXXII

AVSPICABITVR
HVMANISSIME INVITAT
VS GOTTLOB LEONHARDI
DOCTOR LIBERALIVM ART. MAGISTER,
E PROFESSOR P. O. ELECTORALIS
LIPSIENSIS ET NATVRAB CVRIOSORVM
HALENSIS SODALIS.

LIPSIAE,
OFFICINA KLAUBARTHIA.

